

Ποιητικές υποθήκες για λύκους και τίγρεις: με αφορμή ένα ποίημα του Γεώργ. Ι. Σαΐνη

Δεν είναι λίγες οι φορές που αναγνώστες και μελετητές της ποίησης διαπιστώνουν με έκπληξη ότι βρίσκονται τελείως απροσδόκητα μπροστά σ' ένα σπουδαίο ποίημα ή σ' έναν-δύο σπουδαίους στίχους, μέσα σε (άδικα λησμονημένες) ποιητικές συλλογές του παρελθόντος, εγγύτερου ή απώτερου· ποιητικές συλλογές που “αναπαύονται” συνήθως σε δημόσιες βιβλιοθήκες ή κυκλοφορούν, όσο κυκλοφορούν, σε στενούς κύκλους οικείων. Δεν πρόκειται ασφαλώς για την απόδοση ποιητικής δικαιοσύνης (η “εξουσιοδότηση” γι' αυτήν είναι υπόθεση μάλλον μεταφυσικής τάξεως), αλλά για την επισήμανση ορισμένων όψεων της ποιητικής γλώσσας, οι οποίες εγγράφουν σημαντικές υποθήκες στο πεδίο της νεοελληνικής ποίησης, άσχετα αν δεν έχουν επιστημανθεί στην ώρα τους· σπεύδω να διευκρινήσω, αν και κάτι τέτοιο δεν χρειάζεται, ότι οι υποθήκες αυτές δεν εκφράζουν ποσοτικά μεγέθη αλλά ποιοτικά.

Υπό το παραπάνω πρίσμα, τα πράγματα γίνονται πολύ ενδιαφέροντα, αν σκεφτούμε ότι εκείνο το (άδοξο) ποίημα, ο τάδε ή δείνα (άδοξος) στίχος είναι πιθανόν να “βγαίνουν” μέσα από την απήχηση κάποιου γνωστού ποιητικού έργου, όπως αίφνης (γιατί το επίθετο άδοξος δεν χρησιμοποιήθηκε τυχαία) του Καρυωτάκη· αν λοιπόν, για να μείνουμε στο καρυωτακικό έργο, παρακάμψουμε τον κατασκευασμένο μύθο του “καρυωτακισμού”,¹ το έργο αυτό φαίνεται να έχει γονιμοποιήσει επί της ουσίας (“περιφερειακές”) ποιητικές επιλογές και στάσεις, οι οποίες αναμφισβήτητα όχι μόνον προωθούν την καρυωτακική ποιητική, αλλά δίνοντάς της βάθος πεδίου, δημιουργούν ταυτόχρονα προϋποθέσεις νέων πραγματώσεων στην ποιητική γλώσσα εν γένει.

Ένα ολιγόστιχο ποίημα λοιπόν με τίτλο «Είναι μια λύσις...», που συμπεριλαμβάνεται στη συλλογή του Γεώργ.Ι. Σαΐνη, *Μαρμάρινες Σταγόνες* (Θεσσαλονίκη, 1971), επαναφέρει στο προσκήνιο το «Υποθήκαι» του Καρυωτάκη, μετατονίζοντάς το σε νέα εξίσου οδυνηρά με το 1927, συμφραζόμενα· πράγματι, ο διάλογος του εγκλωβισμένου ποιητή στη νέα βαρβαρότητα των κοινωνικο-πολιτικών πραγμάτων στην Ελλάδα του 1970, με το ποίημα του Καρυωτάκη, προβάλλει ποιητικά τη βαθιά ανθρωπογνωστική σοφία του τελευταίου, “προτείνοντας” μια στάση ζωής, που μόνο απαισιοδοξία δεν θα μπορούσε να χαρακτηριστεί.

Το ποίημα: «Μάθε να ζης χωρίς περίσκεψη.
Πνίξε τον ανύπαρκτο πόνο σου,
στης μοναξιάς τα νούφαρα
π’ αργοσαλεύουν στο τέλμα
της αδιαφορίας.
Γίνου άκακος, σαν το λύκο.
Ειλικρινής σαν τον Ταρτούφο.
Τρυφερός, σαν τα νύχια της τίγρης.
Εργατικός, σαν τον κηφήνα.
Δέξου το άδικο, όπως το φύσημα του μπάτη.
Την ατιμία, όπως η χλόη τη βροχή.
Την ανηθικότητα, όπως τα βλέφαρα τον ύπνο.
Και σιώπα...
Είναι μια λύσις...» (ό.π., 25).

Η απαισιοδοξία ή η παραίτηση που χρεώνονταν παραδοσιακά στο «Υποθήκαι» του Καρυωτάκη,² θα αποτελούσε και εδώ την εύκολη λύση, εξαλείφοντας (όπως στο «Υποθήκαι») την σπουδαία υποθήκη των δύο καταληκτήριων στίχων· η σιωπή που υπογραμμίζει ο ομιλητής του «Είναι μια λύσις...» και προτείνει ως βιοθεωρητική και ποιητική στάση (τι είδους ποιήματα θα γράφονταν σε συνθήκες τέτοιας σιωπής;), αποκτά ωστόσο έναν απρόσμενο “ομιλητικό” χαρακτήρα, ή μ’ άλλα λόγια εκθέτει δραματικά το προσχηματικά –και μόνο– αμίλητο πρόσωπό της.

Ο καρυωτακικός επιθετικός διάλογος με την κοινωνική αναλγησία, τη χυδαιότητα και την αποκαρδιωτική πραγματικότητα της εποχής, αποκτά εδώ νέο βάθος, μέσω δύο ζωολογικών αλληγορικών εικόνων, οι οποίες αναστατώνουν το ποίημα, εκθέτουν την προσχηματική συμβατικότητα του και δίνουν ανατρεπτικό, δηλαδή διαλογικό περιεχόμενο στην καταληκτήρια υποθήκη, «σιώπα». Δύο στίχοι λοιπόν –η απροσδόκητη διαπίστωση που έλεγα στην αρχή– με πρωταγωνιστές δύο ζώα, το λύκο και την τίγρη, και τα κατηγορήματα που τα συνοδεύουν στην κοινή αντίληψη, την κακία δηλαδή και την αγριότητα, αφήνουν να διαφανεί κάτι από την αθέατη όψη της πραγματικότητας και βεβαίως της ποίησης: «Γίνου άκακος, σαν το λύκο»· «Τρυφερός, σαν τα νύχια της τίγρης».

Ο άκακος λύκος και η τρυφερότητα των νυχιών της τίγρης, ως ιδιότητες του σιωπηλού ανθρώπου και ποιητή, δίνουν μιαν άλλη διάσταση στα πράγματα λόγω των οποίων εκείνος σιωπά, αλλά και στην ίδια αυτή τη σιωπηλή ύπαρξή του· πρό-

κειται για μια σιωπή δυνάμει ομιλούσα, που έχει κατακτήσει ένα είδος σπάνιας ετοιμότητας και αυτοσυνειδησίας, μην αφήνοντας περιθώρια παρεξηγήσεων σε (ορισμένους) αναγνώστες του ποιήματος για το τι στην πραγματικότητα κάνει, άδολα σαν το λύκο και τρυφερά σαν τη τίγρη, με δόντια και νύχια αντίστοιχα. Τι μπορεί να κάνει ο ποιητής ακονίζοντας τα (άδολα) δόντια και τα (τρυφερά) νύχια του; Η ερώτηση αυτή συνιστά σε ανύποπτο χρόνο, την απάντηση του νεότερου ποιητή στο επιφανή πρόγονο και ταυτόχρονα τον διάλογό του με αυτόν, όπου κανείς δεν μπορεί να έχει την τελευταία λέξη, να δώσει δηλαδή την οριστική απάντηση: απαντήσεις μ' άλλα λόγια εν είδει ερωτήσεων.

Δύο στίχοι άρα του Σαΐνη που "κρύβονται" μέσα στο ποίημά του, ακριβώς για να το απογειώσουν a contrario (το νόημα του διαλόγου), με το να το κρατούν προσχηματικά, άδολα και τρυφερά, στην προφάνεια των ελεγειακών συμβάσεων: από εκεί και πέρα η ποιητική γλώσσα κατακτά το λόγο υπαρξής της (μαζί και ο ποιητής).

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Βλ. σχετικά: Δημ. Αγγελάτος, «Η "ανώνυμη" τέχνη του ευρετή και η αμηχανία της "υποδοχής" της: όψεις της ποιητικής του Καρυωτάκη»: *Επιστημονικό Συμπόσιο. Καρυωτάκης και Καρυωτακισμός* (Αθήνα, 31 Ιανουαρίου- 1 Φεβρουαρίου 1997), Αθήνα, Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, 1998, 15-26.
2. Για μια διαφορετική προσέγγιση, βλ. Δημ. Αγγελάτος, *Διάλογος και Ετερότητα. Η ποιητική διαμόρφωση του Κ.Γ. Καρυωτάκη*, Αθήνα, Σοκόλης, 1994, 77-80.

Δημήτρης Αγγελάτος